

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

АКТУАЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ЛИНГВИСТИКАТА В ПОЛЗА НА ЧУЖДООЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ

Красимира Алексова

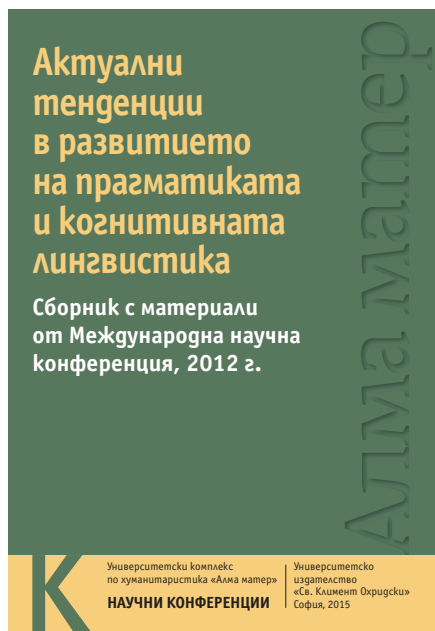
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Актуални тенденции в развитието на прагматиката и когнитивната лингвистика. Сборник с материали от Международната научна конференция, 2012 г. (съст. проф. д-р Милена Попова).

София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2015

В методиката на обучението по език, независимо дали е първи, или втори, неизменно се поставя акцент върху лингвистичната компетентност – при това не само на обучаваните, но и на обучаващите. Не може да има дискусии по въпроса, че познаването на най-съвременните постижения на езиковедската наука повишава компетентността на преподавателите по език и осигурява по-високо качество на обучението. Именно това виждане мотивира желанието ми да представя един сборник с материали от международна научна конференция, посветена на най-актуалното в прагматиката и когнитивната лингвистика.

Представеният сборник включва материали от международна конференция (проведена през юни 2012 г.), явяваща се заключителната научна проява в поредицата от три семинара и кръгли маси, реализирани в рамките на висшия семинар „Нови прочити в хуманитаристиката: ибероамерикански, средиземноморски и трансатлантически езици и култури“. И трите научни форума са ор-

ганизирани от Университетския комплекс по хуманитаристика „Алма матер“, а осъществяването им е резултат от съвместната дейност на проф. д-р Милена Попова, проф. д-р Людмила Илиева и проф. д-р Мадлен Данова – членове на организационния комитет. Основната цел на тези научни инициативи, която откривам като външен наблюдател, е да обедини съвременните научни търсения на докторанти, асистенти и изтъкнати учени в области като прагматиката и когнитивната лингвистика, езиковата типология и семантиката. Форумите са приветствани от ректорското ръководство на СУ „Св. Климент Охридски“ и от пълномощния посланик на Кралство Испания в България, което говори, че научните изследвания са стабилен обединяващ фактор в междудържавните и междуинституционалните контакти.

Сборникът *Актуални тенденции в развитието на прагматиката и когнитивната лингвистика* е поделен на две части: първата включва предговор, приветствено слово на Н. Пр. Хосе Луис Тапия Висенте – извънреден и пълномощен посланик на Кралство Испания в България, встъпителни думи на М. Попова, представящи акад. Салвадор Гутиерес Ордонес и неговия принос в еволюцията на съвременната лингвистика, както и пленарния доклад на акад. С. Гутиерес Ордонес – почетен гост на семинара, на тема „Синтаксис и прагматика“. Втората част се състои от 12 доклада на утвърдени учени, чиито текстове според моето виждане доказват убедително, че българските изследователи са неизменна част от световната общност на онези, които формират актуалните тенденции в развитието на прагматиката и когнитивната лингвистика.

Това, което отличава представяния сборник, е широкият контекст от научни перспективи, в които са положени прагматиката и когнитивната лингвистика. Многоаспектният и интегрален подход, върху който акцентира М. Попова („Семантични и прагматични аспекти на синтаксиса в съвременния испански език“), е белязал множество от публикациите. В публикуваните доклади откривам както опити да се съпоставят близки или противоположни научни подходи към едни и същи езикови явления, така и набелязване на последователността в появата на теории и школи, които актуализират интереса към различни аспекти на езика като обект на изследване.

Акад. С. Гутиерес Ордонес в своя пленарен доклад *Sintaxis y pragmática*, с който се запознах подробно с любезното съдействие на проф. М. Попова, изследва паралелно „прагматичните аспекти на граматиката“ и „граматичните аспекти на прагматиката“, в резултат на което стига до важни изводи, като разграничава традиционната лингвистика от прагматиката въз основа на начина на подаване и обработка на информацията – конвенционален (кодиран), свързан със значението, или неконвенционален (инференциален), свързан със смисъла. В този контекст се откроява ролята на процедурната семантика в процеса на семиозиса. Идеите на видния учен за изследване на сложносъставните изречения в испанския език в зависимост от темо-рематичното раз-

пределение на информацията, топиализацията, пресупозициите и импликатурите представляват съществен принос не само към синтактичната теория в испанското езикознание, но и в универсален мащаб, тъй като внасят нови моменти в синтактичната типология и теорията за езиковите универсалии. Традиционният синтактичен анализ се осмисля от Гутиерес Ордонес на по-високо теоретично ниво на обобщение, като на преден план се извежда идеята за изследване на синтаксиса на изказите в дискурса. В този контекст нараства ролята на семантичните и прагматичните фактори, на знанията и комуникативните намерения на участниците в комуникацията, на аргументацията и интерпретацията при функционирането на изказите.

Тук ще подчертая няколко основни тези на акад. Гутиерес Ордонес.

1) На синтактично равнище авторът разграничава три основни понятия: изречение, лингвистичен изказ и прагматичен изказ. **Изречението** е абстрактен граматичен модел, който се състои от субект и предикат. За разлика от изречението, което се дефинира въз основа на вътрешните си характеристики, **лингвистичният изказ** се осмисля въз основа на външни характеристики: предикативен или комуникативен характер; отсъствие на външни синтагматични отношения и семантична пълнота (автономия). Тези характеристики се обуславят от комбинацията на синтагматичната схема на изказа, маркираща предикативната му основа, с определен вид речева модалност: асертивна, въпросителна, възклицателна, опативна или апелативна. Един и същи лингвистичен изказ може да се реализира като различни **прагматични изкази (речеви актове)** в зависимост от комуникативния контекст. Така например въпросителният лингвистичен изказ може да се реализира като въпрос, покана, молба, упрек и т.н. в зависимост от комуникативната интенция на говорещия. Важно е да се отбележи, че синтактичният анализ на Гутиерес Ордонес се ситуира на равнището на прагматичния изказ, за което се оказват релевантни такива понятия като пресупозиция, импликатура, речев акт, релеватност, аргументация.

2) На тази основа в рамките на сложните съставни изречения с подчинено изречение за причина се обособяват два типа подчинени причинни изречения, изразяващи съответно вътрешна и външна спрямо предиката причина. Така например фразата **Кашля, защото пуши** изразява вътрешна и обективна причинно-следствена връзка между двете действия. Подчиненото изречение отговаря на въпроса **Защо кашля?**, докато в примера **Пуши, защото кашля** е налице външна причина, обуславяща самото изказване на твърдението. Подчиненото изречение е свързано със съобщителния глагол **казвам** и е отговор на въпроса **Защо казваш, че пуши?** Подобна употреба се наблюдава и в следния пример: **Млъкни, че ми пречиш**. Причината в подчиненото изречение обяснява и обосновава необходимостта на речевия акт заповед, изразен в главното изречение. В рамките на дискурсивната аргументация причината

може да е изнесена в лявата периферия на изказа и топикализирана: **Тъй като учи много, ще изкара изпита.** Осмислянето на причинно-следствената връзка в този случай е задължително свързано с фоновите знания на участниците, с имплицитното предположение, че който учи много, обикновено изкарва изпита. Очевидно е, че в последните три случая причината е свързана не с денотативната ситуация, със съобщаемия факт, а с комуникативната ситуация, със ситуацията на съобщение и нейните параметри, т.е. с прагматичните намерения и знания на комуникантите.

3) Подобен прагматичен анализ се осъществява също така в рамките на сложните съчинени противопоставителни и сложните съставни изречения с подчинено изречение за отстъпка. Тяхното функциониране се осмисля във връзка с имплицатурите, които възникват на различните етапи на инференциална обработка на информацията. Ще дадем пример за подчинено изречение за отстъпка с двойна имплицатура. Така например в контекста на въпроса **Да поканим ли Иван на купона?** фразата **Въпреки че Иван е хубав, е много досаден** откроява следното съотношение на експлицитната и имплицитната информация: На купоните се канят хубави момчета. Иван е хубав и би трябвало да го поканим. Но той е и досаден. На купоните не се канят досадници, **следователно не трябва да го каним.** Освен експлицитната си част дискурсивната аргументация включва имплицитни аргументи и имплицитно заключение. Тезата на испанския академик се състои в това, че е невъзможно да се изследва синтаксисът на указаните фрази, без да се включват основните понятия и приносни моменти на прагматичната теория. Подобен анализ на изказите би бил непълен и неадекватен.

Статията на **Майя Пенчева** „Прозорци към езиковата еволюция“ аргументира отговорите на въпроса защо една от най-горещите и оспорвани теми в съвременната лингвистика е произходът и еволюцията на езика. Авторката проследява три основни подхода към тази проблематика: чомкианската теория за вродения език, която имплицира тезите за липса на еволюция на езика и на разлика между езиците; неодарвинизма, чийто основоположник Д. Бикертън се стреми да отговори как, кога и защо се е зародила езиковата способност; и накрая, но най-подробно представена – теорията на прозорците, предложена от Р. Бота, смятащ, че „проезикът и езиковата еволюция могат да се изучават чрез анализ на други езикови явления („прозорци“, за които има преки данни“ (с. 36): ранния детски език, майчиния език (motherese), пиджините, спонтанното усвояване на чужд език от възрастни, спонтанните жестомимични комуникативни системи на деца, родени глухи от чуващи родители, аграматичната афазия, теорията за граматикализацията, най-вече в работите на Хайне и Кутева, а също така и приносите на диахронната съдържателна типология.

В докладите на Майя Пенчева („Прозорци към езиковата еволюция“) и на **Стефана Димитрова** („Прагматиката като генератор на нови подходи към

изучаване на езика и познанието“ съществува едно общо внушение, което отвежда според моя прочит към интегралността в подходите към езика, а и към интердисциплинарността. Подобна идея разчитам експлицирана от Ст. Димитрова по следния начин: „колкото повече изучаваме езика, толкова по-трудно върви този процес, защото той изисква все по-широка осведоменост от изследователите и защото става дума за един процес, който наистина е твърде многопластов и многоаспектен“ (с. 41).

Преди да се концентрира върху разсъжденията, породени от т.нар. когнитивен модел на съобщаването на знания с автор Олга Йокояма, Ст. Димитрова представя осем теоретични предпоставки, които са изходни постулати при осмислянето на този нов подход към изучаването на езика и на познанието. Тези постулати произтичат от виждането, че съвременните изследвания по прагматика се фокусират върху когнитивни репрезентации на говорещия и на функционирането на неговия мозък – „езикът се наблюдава в неразривна връзка с процеса на познанието, защото знанията стават знания само тогава, когато са изразени с езикови средства“ (с. 42). Прагматиката и когнитивната лингвистика прилагат холистични подходи към изследването на езика, което неминуемо формира едно пространство между прагматиката и чистата граматика (описваща езиковата система), в което се ситуира граматиката на дискурса. Но между формалния и функционалния подход към езика, подчертава авторката, съществуват все още неизяснени лингвистични явления, привлекли вниманието и на О. Йокояма. Транзакционният модел на дискурса (наречен още когнитивен модел на съобщаването на знания) в изследванията на О. Йокояма е представен от Ст. Димитрова в непрекъснат диалог с множество постижения на лингвистиката от средата на XX век до днес. След като разглежда 7 вида знания (5 вида информационни и 2 вида метаинформационни), необходими за транзакцията на знания между участниците в речевия акт според Йокояма, Ст. Димитрова изтъква необходимостта от пресичането на активните знания на говорещия и слушащия с цел успешно реализиране на транзакция. Авторката припомня, че „общите знания обикновено в речевото общуване преминават в зоната на пресупозициите и не се изговарят при нормалното общуване“ (с. 49), а и че съобщаваната нова информация „трябва да бъде актуална в дадената дискурсивна ситуация и релевантна от гледна точка на слушателя“ (с. 50). Именно във връзка с критерия уместност Ст. Димитрова предлага термина *синдискурсивни изречения* (зависещи и от дискурса, и от ситуацията) и споделя виждането си за разширената координативна система на прагматиката, състояща се от 4 (а не 3) шифтера: аз – ти – тук – сега. След като прочете и последния ред от статията на Ст. Димитрова, всеки интересуваш се несъмнено ще бъде убеден в твърдението на авторката, че „разсъжденията за езика, за познанието и за свързаните с тях науки са разположени по дефиниция в една интердисциплинарна зона“.

Бих присъединила към публикациите, които доказват налагащата се в съвременните лингвистични трудове интегралност на подходите, и работата на **Милена Попова** „Семантични и прагматични аспекти на синтаксиса на съвременния испански език“. Самата авторка подчертава, че обект на изследване в нейната статия е „динамичното взаимодействие между синтактичните, семантичните и прагматичните аспекти на изказа, което определя формалното представяне и спецификата на функциониране на синтактичните категории подлог, пряко и непряко допълнение в испанския език“ (с. 47). Бих добавила към този комплекс от аспекти и типологическия, тъй като теоретичните позиции в основата на тази публикация са оформени и под въздействие на резултатите от типологическите изследвания, които, както подчертава М. Попова, разширяват емпиричната база за функционалната природа на синтактичните отношения и насочват към неотчитани в предходни периоди отношения между „формалните, семантичните и прагматичните измерения на семиозиса на лингвистичния знак“ (с. 58). Пример за това например е преформулирането на традиционното понятие ‘синтактична категория’ във връзка с концепцията за ергативността като отправна точка за изучаването на прагматичната основа на граматическите категории в работите на И. Бехерт (с. 59).

Постиженията на различни школи и учени, акцентирали върху прагматичните аспекти на граматичните категории и върху зависимостта им от комуникативната ситуация и информационния поток (напр. Б. Комри), приносите на референциално-ролевата граматика (Р. Ван Валин, У. Фоли) и анализите на А. Вежбицка за функционалната природа на синтактичните категории са сред ключовите подходи, насочили М. Попова към приемането на една дефиниция за синтактична категория, която се осмисля „въз основа на набор от типични признаци, които са свързани със семантичното съдържание, граматичното оформяне и участието им в различни синтактични процеси“, а не, както подчертава авторката, „въз основа на един диференциален признак“ (с. 64). Стъпвайки върху тези виждания, М. Попова разглежда особеностите на т.нар. нетипичен подлог, нетипично пряко и нетипично непряко допълнение в испанския език, които са доказателства за необходимостта от комплексен подход към синтактичните явления, при който формалните, семантичните и прагматичните аспекти са неотделимо обвързани. Авторката систематизира различни видове диатезни промени: промени в съотношението семантична роля – синтактична функция, свързана с избора на подлог въз основа на признаците на проторолите на Даути (с. 65 – 67), промени в същия тип съотношение, но обусловени от действието на синтактичните процеси функционално притегляне и инкорпориране (при задължителна употреба на дативната клитика *le*) (с. 67 – 68). След това М. Попова анализира алтернациите, свързани с промяна на съотношението между синтактичните функции и дускурсивните роли на прякото допълнение, а на трето място, анализира метаалтернациите-

те, които маркират само фокуса и имат субективен и факултативен характер. Изводите в тази публикация са насочени към очертаването на тенденции при формалното представяне на нетипичните подлози в испанския език и изтъкване на особеностите на нетипичното пряко и непряко допълнение. Конкретните анализи и обобщенията представляват реално основание за съпоставка с положението в английския и в руския език във връзка с варирането на различни семантични роли по синтактичните позиции.

В публикуваната в сборника статия на **Иван Кънчев** („За типологичните характеристики на съвременния испански език“) читателите могат да открият вижданията на автора за основните типологически особености на испанския на звуково равнище, да проследят типологията на морфологичните категории в този език във връзка с категоризираните им като нерелационни („характеризиращи се с *вътрешна функция* в плана на системата и *парадигматични форми* (окончания) в плана на нормата“ – с. 53) и релационни (притежаващи „*външна функция*, реализирана посредством *синтагматични форми* (описателни конструкции)“ – с. 53). Типологичното описание дава основания на автора да изтъкне различията между българската и испанската глаголна система в съвременното им състояние – докато в испанския тя може да бъде характеризирана като подчертано темпорална, то в българския тя е преди всичко аспектуална. В основата на това твърдение стои спецификата на категорията вид в българския език, или както казва авторът: „видът не само предхожда, но и е независим от времето“ (с. 55).

Статията на **М. Стаменов** „Тебе лъжã – мене истина и принципът на комуникативното сътрудничество“ започва с анекдот, който привлича вниманието с това, че онагледява един проблем в езиковедската прагматика, налагащ преразглеждане на модела на Грайс. Целта на автора на статията е да предложи алтернатива, „която е в състояние да моделира начина, по който разсъждаваме, когато имаме намерението да лъжем“ (с. 75). В работата си М. Стаменов коментира основополагащия принцип за комуникативното сътрудничество в теорията на Грайс, обръщайки внимание и на критиките към целесъобразността и универсалността на този принцип. Именно при осмислянето на лъжата според М. Стаменов може да възникне въпросът за проблематичната универсалност на този принцип поради налагащото се питане злоупотребяваме ли, когато лъжем, с кооперативността, „която се очаква да е налице при всяко реализирано вербално общуване“ (с. 76). Спецификата на тази „злоупотреба“ авторът на статията се стреми да изясни, след като е представил не само постулатите на Грайс, не само различните видове отклоняване от тях, обобщени под названието „експлоатация“ на постулатите (нарушаване, отказ, пренебрегване, погаване), но и е формулирал противоположни постулати (антипостулати), отговарящи на „комуникативни цели, които нямат нищо общо с идеала да се съобщава правдива информация в разбираем за събеседника вид“ (с. 81). Ан-

типостулатите представляват не вид „експлоатация“ (по Грайс), а злоупотреба с комуникативните очаквания на събеседника. Осъществяването на тези антипостулати, подчертава Стаменов, зависи от важно условие – събеседникът не трябва да е наясно за следването им, защото това анулира взаимното доверие между събеседниците. В отделна част от статията критически се представя теорията за релеванността на Спърбър и Уилсън, тъй като авторите ѝ не отчитат „сложната надстройка на междуличностно детерминираното тълкуване на значението, което се надгражда над контекстуалната и ситуативната“. М. Стаменов вижда тази междуличностна надстройка във формулата „аз зная, че ти знаеш, че аз зная“, чието тълкуване трябва да се базира не на един-единствен признак, а на йерархия от признаци. След коментарите на принципа на учтивостта на Лийч в диалога му с максимите на Грайс и разсъжденията за противоречията между постулатите в тези теории Стаменов предлага една формула на обобщена разговорна импликатура с 9 стъпки в речеви актове, в които събеседникът не се доверява на контрагента си, различаваща се с 2 допълнителни стъпки от тази при наличие на доверие. В резултат на всички разсъждения авторът на тази публикация издига принципа на (не)доверието като един от четирите елемента в йерархичната модална рамка на изказването. Обобщенията отвеждат Стаменов към конкретизация на принципа на сътрудничеството на Грайс, тъй като този принцип може да има два взаимно допълнителни начина на тълкуване: „сътрудничество – отказ от сътрудничество, спрямо сътрудничество – експлоатация на сътрудничество“. Запознавайки се с тази статия, читателят не би могъл да не се съгласи с автора, че отношенията на доверие или недоверие към събеседника предопределят характера на тълкуването на кооперативността и че наличието на недоверие налага преосмисляне на всички постулати.

Макар и заглавията на статиите на Максим Стаменов – „Тебе лъжã – мене истина и принципът на комуникативното сътрудничество“, и на **Йовка Тишева** – „Речевата комуникация и теорията за релеванността“, да обещават различни изследователски акценти, между двата текста могат да бъдат открити допирни точки, отвеждащи към осмислянето, което двамата автори предлагат, на инференциалния подход към комуникацията на Спърбър и Уилсън, известен като теория за релеванността. В работата си Й. Тишева посочва за своя основна цел представянето на общите принципи на теорията за релеванността, но читателите ще открият, че реализацията на тази цел е предшествана напълно обосновано от задачата инференциалният подход да бъде ситуиран в общия развой на теоретичните постановки в сферата на прагматиката. Водена от тази задача, авторката разглежда първо семиотичния подход към комуникацията, насочен към изучаване на кода, използван от слушателя за достигане до онова съдържание или информация, които говорещият в своето конкретно изказване е искал да предаде. Ограничеността на обяснителната сила на се-

миотичния подход само до определени речеви ситуации подтиква авторката на статията да изтъкне различията между него и появилия се в началото на ХХІ в. нов подход към комуникацията, наречен „инференциален (дедуктивен, основаващ се на изводи)“ (с. 94). Както подчертава Й. Тишева, в основата на тези два подхода лежат различни представи за природата на комуникацията: според семиотичния подход успешната реализация на комуникативните цели на говорещия е зависима от правилното приложение на процедури за декодиране на вложеното в даден езиков знак съдържание, а според инференциалния модел такава презумпция за правилност не съществува, тъй като в основата на успешната комуникация лежи формулирането и проверката на хипотези или предположения относно намеренията на говорещия.

В работата си Й. Тишева проследява по какъв начин авторите на инференциалния подход Спърбър и Уилсън доразвиват в цялостна теория една от основните максими на Грайс – максимата за релеванността, като изхождат от базисното виждане, че „търсенето на релеванност е основна характеристика на човешкото познание“ (с. 95). В статията се акцентира върху разбирането на Уилсън и Спърбър за оптималната релеванност, върху двата основни принципа: когнитивния и комуникативния, върху характеристиката на стимулите „на входа“ на когнитивните процеси и тяхната релеванност за индивида. Авторката подчертава: „Колкото по-големи са постигнатите положителни когнитивни ефекти и колкото по-малко е усилието (от страна слушателя) за постигането им, толкова по-висока е релеванността на изказването за индивида“ (с. 96). От своя страна, говорещият трябва да даде достатъчно указания на съкомуникатора в каква посока да интерпретира казаното, ако иска то да бъде разбрано така, както той би желал, при това указанията трябва да бъдат оптимално релевантни. Според оценката на Й. Тишева теорията на релеванността променя философията на лингвистичната прагматика, явявайки се когнитивнопсихологическа теория, „в чиито рамки интерпретацията на изказването се разглежда като когнитивен процес“.

Още две работи в този сборник доказват наблюдението ми за предпочитанията на немалко автори да представят езиковите явления чрез диалогичен прочит на мнения, теории, школи. **Цветомира Пашова** в статията „Конективи и видове значение“ се интересува от развитието на изследователския интерес към конективите като функционален клас от езикови изрази, обособен на ниво дискурс („език в употреба, устна и писмена, диалогична и монологична“ – с. 99). В очертаните три основни линии на проучвания на конективите авторката открива нееднозначно използване и неточно интерпретиране на термини, с които се описва значението на конективите. Затова и основната задача на Цв. Пашова е да уточни „понятийното значение на две дихотомни двойки термини – семантичен/прагматичен и понятиен/процедурен – така, както се използват от две направления в изследванията на конективите“

(с. 100). Разглеждайки гледните точки на Ван Дайн, на Суицър, Сандерс, Пандер Маат и др., принадлежащи към направлението, за което основно свойство на дискурса е неговата кохерентност, авторката извежда четири възможни комбинации на признаци, които биха могли да бъдат кодирани в системноезиковото значение на конективите или пък да бъдат пресупозирани като контекстуална импликатура. В рамките на теорията за релевантността (в работите на Спърбър и Уилсън, а и на Блейкмор) значенията на конективите се извеждат въз основа на признаци според начина на когнитивна обработка на постъпващата информация. Формираните комбинации между двойките понятийно – процедурно значение и непропозиционално – пропозиционално значение предполагат наличието на 4 вида значения на конективите. Съпоставката, която прави авторката между тези две терминологични схеми за описание на значението на конективите семантично – прагматично и понятийно – процедурно, я води до заключението, че комбинирането им е ползотворният подход за изследване на този функционален клас от езикови изрази.

Мнението, че търсенето на мостове между различни изследователски позиции и/или езиковедски школи е необходим компонент в съвременните проучвания на езика, откривам в работата на **Цветомира Венкова** „Нужен и е преводач между различните езикови теории“. Многообразието от различаващи се и дори противопоставящи се подходи и школи според авторката има позитивни аспекти (отстояване на идентичност и изграждане на цялостна концепция), но и негативни страни (повторения на тези, но с нова терминология, абсолютизиране на дадени виждания и вследствие на това ограниченост на търсенията и пр.). Затова Цв. Венкова представя пред научната общност опита си да открие пресечните точки между три теории в описанието на глаголната фраза в английския език, неразширена с компленти или адюнкти: фразово-структурната граматика (в граматиките на Хъдълтън и Пулъм, а също и на Куърк, Гройнбаум, Лийч и Свартвик), опорната фразово-структурна граматика (в труда на Саг, Уазоу и Бендър) и системната функционална граматика (в работите на Халидей, Даунинг и Лок). След прегледа на емпиричните данни за неразширената глаголна фраза в английския език Цв. Венкова очертава четири становища в научната литература, представляващи отговор на въпроса кой е главният елемент на глаголната фраза. В статията се коментират възгледи, представителни за две от тези становища: а) за пълнозначния глагол като опора на фразата, като тази теза има своите варианти във фразово-структурната граматика на Р. Хъдълтън и в системната функционална граматика на Халидей; б) за спомагателния глагол като опора на фразата, чиито застъпници в рамките на фразово-структурната граматика, в опорната фразово-структурна граматика и в системната функционална граматика имат различния по отношение на основните си постулати, анализа на спомагателните глаголи и предлаганите диаграми. Съпоставките между различните теории несъмнено дават

възможност за нови търсения и аргументации от привържениците на всяка от тях, а това е и сред генераторите на развитието на лингвистичната наука.

Приложими ли са постулатите и аналитичните процедури на когнитивната лингвистика в полето на словообразуването, е въпрос, на който читателите могат да намерят отговори в статията на **Александра Багашева** „Когнитивната лингвистика и словообразуването“. В тази работа откривам виждането, че след като когнитивната лингвистика се фокусира върху значението и менталното му представяне и щом според някои учени (конкретно М. Пенчева) тази наука се разбира „като възприемането на даден светоглед“ (с. 114), то тя може да предостави работещи методики и модели за анализ на производните думи (афиксални деривати, композитуми, телескопични образувания, акроними, съкращения, универбати) като продукти на човешкото словотворчество. Ал. Багашева прилага гледната точка на когнитивната лингвистика към значението на *словообразуване* и *словотворчество* и в резултат на това подчертава, че те не са „регистърно или емоционално маркирани синоними“ (с. 115), тъй като се различават по акцента, който е вложен в тях, върху пасивната или върху активната дейност на създателя при възникването на нови лексикални единици. Придържайки се към когнитивната парадигма, авторката предпочита в работата си да говори за словотворчество. В отговорите на четири базисни въпроса, които си задава изследователката, читателят може да открие как основните постановки за езиковото значение в рамките на когнитивната лингвистика могат да се съотнесат към словотворчеството. По-нататък в статията накратко се представят основни понятия и похвати от когнитивната лингвистика, които са необходими на Ал. Багашева, за да очертае своето разбиране за словотворчеството като „комуникативно насочена телеологична дейност с почти евристичен характер, при която се систематизират в предаваем вид нови понятийни различия“ (с. 117). Опирането на разсъжденията върху конкретни изследвания на словотворчеството в когнитивен аспект дава възможност на Ал. Багашева да аргументира важни свои тези и заключения, между които бих открила две: на първо място, виждането, че „основната когнитивна функция на словотворчеството е да стабилизира спонтанно възникващи взаимодействия между познаващия човешки ум и света, като ги заснема в символни комплекси и си осигурява запаметени категории за рециклиране“ (с. 119), и на второ място, обобщението, че основният принос на когнитивната лингвистика в изследването на словотворчеството е разбирането му като „механизъм, който използваме, за да превърнем ситуационната яркост (saliense) на дадено понятие (когнитивно-интерпретативен комплекс с онтологична нужда) в онтологична яркост, като създадем символен комплекс, улавящ и запазващ за по-нататъшно ползване мисловната ни дейност в даден комуникативен момент“ (с. 121).

Едно от базисните явления, които различават изолиращите и аглутиниращите от флексивните езици, е факултативността: облигаторността на гра-

матичните категории и формалните средства за тяхното изразяване. Именно факултативността и причините за вариращата експликация на три ядрени аспектилно-темпорални маркера в съвременния китайски език (-*le*, -*guo*, -*zhe*) са във фокуса на изследователския интерес на **Антония Цанкова** („Механизми на функциониране на вариращите аспектилно-темпорални показатели в съвременния китайски език“). Авторката изхожда от виждането, че функционирането на тези показатели зависи от взаимодействието между инвариантното значение на маркера, семантиката на глаголния предикат и вида на действието, кодирано в него. Появата или непоявата на трите аспектилно-темпорални маркера обаче не е произволна и свободна, смята авторката, а прагматически мотивирана, т.е. „обусловена от модални, стилистични и текстообразуващи фактори“, към което трябва да се добавят и субективните предпочитания на говорещия/пишещия. Тази хипотеза е верифицирана чрез експериментално проучване на предпочитанията на 10 университетски преподаватели, носители на китайския език, към контекстуалните реализации на тези маркери в 1100 потенциални позиции. Задачите пред участниците в експеримента са две: при първата трябва да попълнят само позициите, в които е недопустимо изпускането на маркерите (позициите на абсолютна задължителност), а при втората – да попълнят всички позиции, при които употребата е възможна (естествено, зависима от субективната оценка на говорещия и от контекстуалните условия). Съпоставките на количествените оценки от двата експеримента са онагледени с графики, чийто коментар е последван от анализ на семантичните характеристики на маркерите, с принципите на неговата експликация. Заключениеята са насочени към необходимостта системното изучаване на аспектилно-темпоралните значения на глаголните маркери да включва изследване на комуникативния и прагматичния аспект във функционирането им, което е значимо не само за изясняване на тяхната употреба, но и за изграждането на надеждна методика за преподаване на вариацията на тези граматични елементи.

Още в уводната част на своята статия **Спас Рангелов** подчертава виждането си, че взаимодействието на синтактични, семантични и прагматични фактори оформя комплекс, който трябва се отчита при разглеждане на морфологичното маркиране на номиналната фраза в корейския език. Заглавието на статията („Морфологичното маркиране на подлозите в корейския език от гледна точка на интерфейса между синтаксиса, семантиката и прагматиката“)“ отразява именно това мнение и еднозначно посочва обекта на проучването. Авторът концентрира вниманието си върху подлога в простите изречения във връзка с функционирането на граматичните показатели *nun*, *ka* и *lul*. Анализите стъпват върху богата теоретична основа, която включва гледните точки на функционализма и типологията към синтаксиса, и по-конкретно на теорията за семантичните роли, на семантичната класификация на предикатите, на

информационната структура на изречението, на постиженията в изследванията на фокусната структура на простите изречения. Описвани в корейските граматиките като: показател за топик – *nin*, номинативен (падежен) показател – *ka*, и акузативен показател – *lul*, тези морфемни (назовавани и частици), се разполагат в самия край на номиналната фраза и не могат да се явяват едновременно. Конкретните анализи водят автора до заключението, че топикализираните подлози в простите изречения (вкл. и тези, маркирани по семантични причини с дативна частица) носят показателя за топик, изключващ появата на номинативния показател. От своя страна, подлозите в полето на фокуса се маркират с частицата за номинатив (вкл. когато в тесен фокус имат по семантични причини дативен показател), несъвместима с тази за топика. Номинативната частица (наричана и морфема) не се използва за маркиране на фокус на преки допълнения“ (с. 161).

В статията на **Мартина Нинова** „Илативи, следствени и каузални изречения – прилики и разлики“ се представят аргументи в полза на твърдението, че прилагането на прагматични критерии осигурява при трите типа сложни изречения в испанския език пълноценност на синтактичния анализ, тъй като се разкриват различните нюанси на използваните езикови средства. Авторката обстойно разглежда по какъв начин в основни граматически трудове, посветени на испанския, са представени и класифицирани илативните конструкции („изречения, които представят следствие, логично произтичащо от твърдението, изразено с предходното изречение“ – с. 163) и конструкциите за подсилено следствие със семантичен компонент „много“, „във висока степен“, подчертаващ резултата, изразен в подчиненото изречение. Читателят ще открие и някои съпоставки с българския, в който най-често двата типа не се разграничават. След прегледа на мненията авторката се спира на връзките между причина и следствие в илативните и каузалните конструкции в испанския език, прилагайки прагматико-семантичния подход, който е най-подходящ, тъй като „се основава не само на формални характеристики, но и на имплицитната първопричина, на която се изгражда логичната свързаност“ (с. 170). Анализите на конкретни примери водят М. Нинова към извода, че илативните и каузалните конструкции имат по-малко разлики, отколкото прилики: имат една и съща пресупозиционна основа, състоят се от семантични блокове (причина и следствие), разполагащи се огледално в главното и в подчиненото изречение, оформят се с еднакви съюзи. Но илативните конструкции са близки и до тези с подсилено следствие, но поради формални (използвани съюзи) и семантични причини (подсилена качествена/количествена характеристика) те могат да се разглеждат като отделни видове.

Представените статии от сборника съдържат научни приноси, които напълно съответстват на заглавието, избрано от съставителите – читателите на списание „Чуждоезиково обучение“ ще открият множество актуални пробле-

ми на прагматиката и когнитивната лингвистика, видени чрез спецификата на испанския, английския, българския, корейския и китайския език. От теоретичните приноси и от емпиричните доказателства, представени от изследователите в сборника, преподаващите чужди езици не само ще повишат своята лингвистична компетентност, но несъмнено ще извлекат нови идеи, които ще бъдат добра основа за усъвършенстване на обучението по чужд език.

CURRENT TRENDS IN LINGUISTICS ENHANCING FOREIGN LANGUAGE TEACHING

✉ **Dr. Krasimira Aleksova, Assoc Prof.**
Department of Spanish and Portuguese Studies
Faculty of Bulgarian Language
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E- mail: krasimiraaleksova@gmail.com